

ДЕЯКІ АСПЕКТИ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ПРАВ НА ОБ'ЄКТИ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ ВИЩИМИ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ

Відповідно до Національного плану дій щодо впровадження Програми економічних реформ «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» до основних напрямів підвищення конкурентоспроможності національної економіки віднесено розвиток науки та інноваційної діяльності, забезпечення доступності, підвищення якості та конкурентоспроможності освіти, розвиток науково-технічної сфери, реформування освіти тощо.

Вирішення вказаних завдань є неможливим без створення належного законодавчого підґрунтя щодо забезпечення діяльності вищих навчальних закладів у сфері доведення результатів наукової і науково-технічної діяльності до стану інноваційного продукту з подальшою комерціалізацією. З огляду на це дослідження потребують проблеми, які супроводжують зазначені процеси та знижують їх ефективність, з метою обґрунтування напрямів подальшого удосконалення законодавства України у сфері фінансового, організаційного, інституційного забезпечення комерціалізації прав на об'єкти промислової власності вищими навчальними закладами.

З'ясування наявних проблем доцільно почати з питання недосконалості і неузгодженості понятійного апарату законодавчої бази у сфері комерціалізації, трансферу технологій, правової охорони об'єктів інтелектуальної власності, створених за бюджетні кошти. Насамперед, важливо зауважити, що в цивільному і господарському законодавстві України відсутні положення про визнання вищих навчальних закладів суб'єктами *виключних майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності*, створені за бюджетні кошти. При цьому в Законі України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» закріплюється належність вищим навчальним закладам *майнових*

прав на технологію. З огляду на це та враховуючи відсутність понять «технологія» і «майнові права на технологію» в Цивільному та Господарському кодексах України доцільно доповнити ч. 1–3 ст. 11 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», яка закріплює майнові права на технологію, створену за бюджетні кошти, за організацією – розробником *вказівкою «в тому числі майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності».* Це дозволить поширити положення вказаного Закону про закріплення майнових прав на технології, створені у вищих навчальних закладах за бюджетні кошти, також і на майнові права щодо об'єктів інтелектуальної власності.

Важливою також є проблема організаційно-інституційного та фінансового забезпечення зв'язків у ланцюгу «фундаментальні дослідження – прикладні дослідження – дослідно-конструкторські роботи – промислове виробництво»). Передусім це стосується відсутності правового механізму створення державними вищими навчальними закладами підприємств типу spin-off із внесенням майнових прав інтелектуальної власності до їх статутного капіталу. Крім того, створювані малі науково-технологічні та впроваджувальні підприємства, в тому числі і наукові парки університетів, не стимулюються сьогодні державою й не мають фінансових пільг (звільнення від сплати податку, державне безпроцентне кредитування) для стартового розвитку. Для вирішення зазначеної проблеми доцільним є доповнення ч. 2 ст. 23 Закону України «Про вищу освіту» визначенням порядку реалізації передбаченого цим Законом права вищих навчальних закладів самостійно створювати (з повідомленням уповноваженого державного органу) відповідні юридичні особи.

Стримує комерціалізаційні процеси і відсутність бюджетного фінансування важливого етапу комерціалізації – проведення дослідно-конструкторських робіт, та відсутність державної підтримки центрів трансферу технологій. На виконання етапу «дослідно-конструкторська робота» зазвичай витрачається до 70 % коштів, необхідних для просування технології на ринок (30 % коштів витрачається на виконання фундаментальних і прикладних

науково-дослідних робіт). Таких ресурсів державні вищі навчальні заклади у своєму розпорядженні не мають, а зацікавленим підприємствам виявляється простіше, швидше і дешевше купити аналогічні технології у зарубіжних розробників.

Для вирішення зазначеної проблеми доцільно закріпити в абз. 6 ст. 34 та ч. 3 ст. 42 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» положення щодо забезпечення базового фінансового забезпечення проведення прикладних досліджень і дослідно-конструкторських робіт, доведення створених технологій до стану промислового застосування (інновації); в ч. 3 ст. 6 Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» – положення щодо прямого бюджетного фінансування інноваційної інфраструктури (центрів трансферу технологій тощо), створеної в національних вищих навчальних закладах, та державної підтримки проведення експертизи технологій та/або їх складових, кон'юнктурних досліджень, доведення технологій до промислового зразку тощо; в ч. 2 ст. 24 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» – щодо державного фінансового забезпечення створення національної мережі трансферу технологій, центрів трансферу технологій у вищих навчальних закладах.

Наступною є проблема відсутності правового механізму використання державними вищими навчальними закладами коштів, одержаних від комерціалізації технологій. Для вирішення даної проблеми необхідним є удосконалення бюджетного законодавства України, а саме: доповнення ст. 29 Бюджетного кодексу України частинами 6-8, які дозволять виключити кошти, одержані вищими навчальними закладами у результаті трансферу технологій та/або їх складових, в тому числі об'єктів права інтелектуальної власності, з джерел формування спеціального фонду Державного бюджету України, зараховувати такі кошти на окремий рахунок із подальшим самостійним розпорядженням вищими навчальними закладами відповідно до напрямів, визначених законом.

У розвиток вказаної пропозиції пропонується також внести зміни до Порядку і напрямів використання коштів, одержаних у результаті трансферу технологій, створених за рахунок коштів державного бюджету, затв. Постановою КМ України від 22 квітня 2013 р. № 300), щодо надання права вищим навчальним закладам *зараховувати кошти, одержані від комерціалізації технологій, на окремий рахунок, відкритий у банківських установах України, з наступним самостійним розпорядженням ними відповідно до напрямів, визначених законом.*

Наступною є проблема використання коштів, отриманих за рахунок надходжень від надання платних освітніх послуг, для фінансування наукової та інноваційної діяльності. Державні вищі навчальні заклади не мають можливості розпоряджатися коштами спеціального фонду державного бюджету, отриманих за рахунок надання платних освітніх послуг, у напрямках здійснення наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності (придбання наукового обладнання, фінансування діяльності центрів трансферу технологій, центрів колективного користування науковим обладнанням, інноваційних центрів тощо). Тому, враховуючи, що система підготовки сучасних фахівців базується на принципі єдності освіти і науки, доцільно *скорегувати зміст складових витрат, які формують вартість платних освітніх послуг, і додати окрему складову – «витрати на проведення наукових досліджень і провадження інноваційної діяльності»* (п. 2.2 частини II Порядку надання платних освітніх послуг державними та комунальними навчальними закладами (спільний наказ Міністерства освіти і науки України, Міністерства економіки України, Міністерства фінансів України від 23.07.2010 р., № 736/902/758 «Про затвердження порядків надання платних послуг державними та комунальними навчальними закладами»)). Це дозволить спрямовувати частину доходів вищих навчальних закладів, одержаних від надання платних освітніх послуг, на фінансування наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності.

Вирішення вимагає проблема державної фінансової підтримки закордонного патентування об'єктів промислової власності вищими навчальними закладами. Відсутність такої підтримки стримує комерціалізаційні

процеси, створює умови для патентування вітчизняних розробок іншими особами закордоном. З метою вирішення зазначеної проблеми доцільно доповнити ч. 1 ст. 13 та ч. 2 ст. 24 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» нормою щодо проведення закордонного патентування розроблених технологій або їх складових, створених за бюджетні кошти, за рахунок Державного бюджету України.

Із метою запровадження нових організаційно-структурних форм наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, міждисциплінарної підготовки висококваліфікованих фахівців, виконання конкурентоспроможних наукових досліджень і розробок та на виконання завдань Державної цільової науково-технічної і соціальної програми «Наука в університетах», в Україні з 2008 року розпочато створення Науково-навчальних центрів як структурних наукових і навчальних підрозділів університетів (академій) (наказ Міністерства освіти і науки України від 27.10.2008 р., № 978). З огляду на це *потребують відповідного нормативного забезпечення питання фінансування діяльності зазначених науково-навчальних центрів (штатний розклад, інноваційна інфраструктура тощо)*. Сьогодні ця діяльність стримується відсутністю матеріальних стимулів, що були задекларовані Міністерством освіти і науки України під час створення таких центрів у п.п. 7.1-7.3 Примірного положення про науково-навчальний центр університету (академії), затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 27.10.2008 р., № 978.

Викладені пропозиції спрямовані на комплексне удосконалення законодавчого підґрунтя щодо спрощення процедури розпорядження вищими навчальними закладами коштами за принципом фінансової самостійності діяльності вищих навчальних закладів у сфері доведення результатів наукової і науково-технічної діяльності до стану інноваційного продукту з подальшою комерціалізацією. Запровадження вказаних пропозицій надасть можливість вищим навчальним закладам забезпечити самостійність у сфері визначення форм комерціалізації технологій та використання коштів, одержаних у вигляді надходжень від провадження цієї діяльності.

*Коваль Ірина Федорівна – доцент кафедри цивільного права і процесу
Донецького національного університету, канд. юрид. наук, доцент*